

PANNON EGYETEM
MODERN FILOLÓGIAI ÉS
TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR

Oktató: Hegyiné Mráz Erika

Tantárgy: Pedagógiai szociálpszichológia

Pedagógiai szociálpszichológia – kutatási terv

Készítette: Dombi Tibor

Szak: Pedagógiatanár - Informatikatanár MA/levelező

Tanév: 2016/2017. II. félév

Neptun-kód: ILK14J

Veszprém, 2017. április 28.

AZ ALSÓ TAGOZATBÓL FELSŐ TAGOZATBA LÉPÉS PEDAGÓGIAI PROBLÉMAKÖRÉNEK SZOCIÁLPSZICHOLÓGIAI ASPEKTUSAI

Tervezett pedagógiai-szociálpszichológiai kutatás

Készítette: Dombi Tibor, 2017

I. A kutatási probléma kiválasztásának indoklása

A blokkokba szervezett iskolai tanulmányok egyes szakaszainak és azok átmeneteinek újragondolását a szakirodalmi megközelítés már a hatvanas években érzékenyen elkezdte: *„A gyermek pszichikus fejlődése tehát bonyolult folyamat, amelynek megértéséhez soha nem elégséges csupán azoknak az objektív feltételeknek az elemzése, amelyek a gyermekre hatnak, hanem elemezni kell azokat a – mind bonyolultabb – pszichikus sajátosságokat is, amelyeken keresztül ezeknek a feltételeknek a hatása mintegy megtörik.”* (1) A tervezett vizsgálat az általános iskolai tanulmányokat 4-5. évfolyam között kettévágó iskolarendszer visszaságaira vonatkozik. Egyrészt saját negatív tapasztalataim miatt, másrészt az idevágó tanulmányok egy része is radikálisan szembehelyezkedik a fennálló rendszerrel, egyesek kifejezetten a kompetencia és PISA mérésekre (2) hivatkozva sürgetnek valamiféle átalakítást, 6+6 osztályos rendszert vagy 5+4-est, mások szakadékszerű, az óvoda-iskola átmenethez hasonlítható törésről beszélnek, ami intézményen belül mégiscsak furcsa, de fölveti ennek újragondolását és tudományos módszerekkel a probléma újbóli körüljárását. *„Az említés szintjén már szó esett arról, hogy az alsó tagozat és a felső tagozat között (mint az óvoda és az iskola között) szakadékszerű az átmenet. Az alsó tagozatból kilépő tanulók negyede-harmada nincs felkészülve a felső tagozat elvárásaira, a felső tagozat pedig nem alkalmazkodik a befogadott tanulók felkészültségéhez.”* (3)

A nem vagy nem eléggé vizsgált szociálpszichológiai vonatkozásokon, felmerülő zavarokon kívül demonstratív jelzések állnak rendelkezésre a probléma súlyának érzékeltetésére. Kétségtelen tény, hogy a tanulóink a szövegértési és matematikai vizsgálatokon a nemzetközi összehasonlításban gyengén szerepelnek. Van olyan tanulmány, amely azt állítja, hogy 5-6. osztályban gyakorlatilag leáll ezeknek a képességeknek a fejlődése. Csak néhány tényező, amely megnehezíti az ötödik évfolyam kezdését:

- új, létszámában is több pedagógus,
- a nevelés körülményei, környezete,
- a gyermek bioritmusa, napirendje,
- a feléje irányuló elvárások, szabályok, normák,
- teljesítményértékelés módja,
- a gyermekközösségben elfoglalt hely

Míg alsó tagozatban a biztonságot nyújtó, általában két-három tanító személyéhez kötődtek, addig felsőben már több tanárt kell elfogadniuk, többféle

elvárásnak kell megfelelniük. Az osztályközösségek radikális megváltozása a csoportviszonyokhoz igazított új szerepek megtanulását is jelentheti. Hozzá kell szokniuk, hogy nemcsak egy helyiségben töltik a tanórákat, hanem minden óra más-más tanteremben zajlik majd, ahova vándorolniuk kell. Az eddignél jóval nagyobb felelősséget kell viselniük saját mentális és komfortos környezetük tekintetében, akár az egyéni higiénéről, személyes tárgyairól vagy az iskolai felszerelésről van szó.(4)

Nyilván főlegesen dramatizálni a helyzetet, abból a szempontból azonban mégiscsak érdekes megvizsgálni, hogy a közeljövő egyre inkább igényli majd a gyerekeknek azt a flexibilis tudásbázisát és szociális felkészültségét, amit ha nem alapoz meg egy jó, a mai értelemben hatékony általános iskola, akkor egyre inkább csak azok a tanulók kerülnek sikeresebb életpályával kecsegtető éleTSITUÁCIÓKBA, akik vagy az otthoni háttér, vagy a különleges tehetségük, vagy valamiféle elitképzés által jutnak plusz támogatottsághoz, előnyhöz.

Ennek közeli és távlati következményei egyértelműen egy rossz szerkezetű társadalom, amely elvonatkoztatva a világgazdasági versenyképességi összefüggésektől, önmagában sem lehet egészséges és kívánatos!

Másrészről a szakirodalom a szociális értékképzés kiemelt szakaszának tekinti a 10-12 éves kort, amely bizonyos értelemben alapozó jellegű: *„...szükséges, hogy a nevelőkörnyezet minősítéseiben többé-kevésbé képes legyen a „szituáció-releváns” tényezők szétválasztására, illetve kezelésére, hogy az egyén érzelmi és tudatos kontrollja viszonylag egyensúlyban maradjon, s a (környezet és egyén részéről) kívánt érték szempontú viselkedés, illetve végállapot megvalósulhasson.”*(5)

Még egy nagyon fontos történeti aspektus, hogy az általános iskola alkalmazkodása a modern világhoz egyre döcögösebb. Visszafele ez azzal a következtetéssel is jár, hogy a mai tanítók-tanárok talán egyre kevésbé értik meg a mai digitális, információs társadalomban felnövő gyerekek lelki problémáit, kríziseiket kiváltó háttereket, és nehezebben tudnak alkotó módon viszonyulni ezek megoldásához. Az a világtendencia pedig, hogy a serdülőkor kezdete mára az 5. osztályosok nagy részét eléri, még egy plusz zavar ebben az átmenetben.

(1) Lidia I. Bozsovcics: A gyermeki fejlődés szociális szituációja (In Pedagógiai szociálpszichológia, a válogatást készítette Pataki Ferenc. Gondolat Könyvkiadó, Budapest 1976)

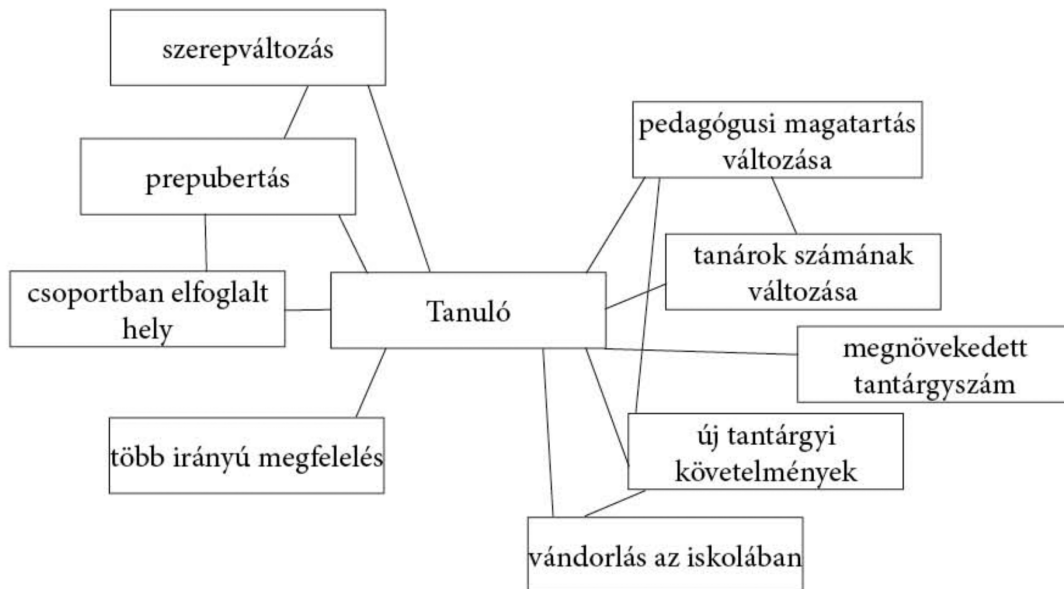
(2) "Múlt héten tette közzé az OECD a legfrissebb, 2012-es PISA-felmérés elemzését. Ezen a magyar diákok csúnyán elhasáltak, Európában ők teljesítettek a legrosszabbul, világviszonylatban pedig a 30. helyen állunk - 34-ből." Eduline.hu

(3) Az oktatás megújítása „A kisiskolások eredményesebb fejlesztésének lehetőségei és feltételei” című vitaanyag javított változata.

(4) Felsősök leszünk - Illyés Gyula Általános Iskola pedagógiai program, Somogyjád, 2010

(5) Bugán Antal: Az értékfelfogás alakulása a szocializáció folyamatában (In Az iskola szociálpszichológiai jelenségvilága, összeállította: Mészáros Aranka. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 1999)

A pedagógiai szakirodalom a helyzet nehézségének okát a fejlődésbeli fáziskülönbségekben látja. A pedagógiai szociálpszichológia a személy, az egyén és a csoport viszonyrendszerében keletkező zavarokkal kell, hogy foglalkozzon. A tanulóra nehezedő terhek fogalmi térképe:

Ránézve az ábrára a baloldal csupa szociálpszichológiai probléma, a megfelelés, a csoportban elfoglalt hely, kifejezetten szociális változásokat ír le.

A kutatásnak nagy hangsúlyt kell fektetnie a szociális viszonyok változására, a kapcsolati struktúra átalakulásának okaira, amely nemcsak az életkori sajátosságokkal függ össze, de a csoport egészének új helyezettével is, ahogy például a napi tanulási munkarend és a pedagógusok személye is megváltozik a felső tagozat elején. Lehetséges következményként átformálódhatnak a csoportstruktúrák, az egyének új pozíciókat foglalhatnak el, barátságok hűlnek ki, újak épülnek, a tanári oldal irányából új „beszédmóddal”, addig nem ismert nyelvi, kommunikációs elvárásokkal is szembesülnek a tanulók. Ezeken kívül is van még egy fontos momentum, talán általánosságban is elmondható, hogy az utóbbi években a nyolc osztályos gimnáziumok elszaporodásával sok esetben jelentősen megváltoznak az 5. évfolyamba lépő tanulói közösségek.

II. További általános pedagógiai szakirodalmi források

1. Eredményesség az oktatásban - Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2015. szerk.: Szemerszki Marianna
2. Mérlegen a magyar iskola - Nemzeti Tnk. Bp., 2012. szerk.: Csapó Benő
3. Új kutatások a neveléstudományokban - MTA Pedagógiai Bizottság 2008. szerk.: Kozma Tamás és Perjés István

4. Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért - Ecostat 2008. szerk.: Fazekas Károly, Köllő János, Varga Júlia
5. Az iskolák belső világa - Bölcsész Konzorcium 2006. szerk.: Golnhofer Erzsébet
6. Méréses módszerek a pedagógiában - Tnk, Bp., 1974. Ágoston-Nagy-Orosz
7. Adatgyűjtés és statisztikai elemzés a pedagógiai gyakorlatban - Tnk., Bp., 1982. M. dr. Bartai Andrea - Dr. Széphalmi Ágnes

III. Hipotézis

A vizsgálat célja annak feltárása, hogy a 4+4 rendszerbe szervezett általános iskola koncepciója hibás-e, és a felső tagozatos pedagógiai váltás korai-e a negyedik osztály után; a nem megfelelő időben történő váltás okoz-e számottevő szociálpszichológiai feszültséget.

A vizsgálat kvantitatív és kvalitatív kérdésekkel próbálja a gyerekek, szülők, tanítók, tanárok oldaláról értékelni az átmenet nehézségeit és ezek eredményei alapján alátámasztani a feltételezést.

A vizsgálat további célja, hogy a maga szerény eszközeivel hozzá tegyen valamit azokhoz az egyébként elég régóta megfogalmazott és az oktatásirányításban is időről-időre felbukkanó nézethez, miszerint az alapképzést úgy kellene átalakítani, hogy 11-12 éves korra tegye képessé a gyerekeket azokra az alapkészségekre, amelyeket a kompetenciamérésen is mérünk. Erre pedig több idő, kedvezőbb szociálpszichológiai környezet, türelmes és kitartó munka szükséges, amelynek tartamát a 6-12 éves kor időszakára kell kiterjeszteni.

IV. A mérőeszközök, adatgyűjtés

A vizsgálat, mint korábban említettem, nemcsak a tanulók benyomásaira, hanem a környezetre is kiterjed, nyilván mindenki más aspektusból éli meg a tagozatváltás időszakát. ***A mintavétel a mostani elképzelésem szerint egy adott általános iskola összes 5. osztályos tanulója, azok osztályfőnökei, és a tanulók szüleinek alapsokasága. A kérdések az általános jelenségeken túl a szociálpszichológiai vonatkozásokra fókuszálnak.***

a., Szülői oldal - kérdőív 5. osztályos tanulók szülei részére az 5. osztály tanév végén

A kérdésekre válaszoljon a 0-5-ig terjedő skálán, ahol a 0 az egyáltalán nem, az 5 a teljes mértékben

kérdések:

Kérdés száma	Kérdés	Pont
1.	Mennyire érezte valósnak az Ön gyermekéről alkotott pedagógusi képet/átfogó véleményt az alsó tagozaton?	
2.	Mennyire érezte személyre szabottnak a gyermeke szempontjából az alsós osztályfőnök pedagógusi munkáját?	
3.	Észlelt-e változást az 5. osztályban a gyermekénél az iskolához való hozzáállásban?	
4.	Jelentett-e nehézséget a gyerekének pedagógus személyiségének megváltozása?	

5.	Érzékelt-e változást a gyermek baráti, társas kapcsolataiban az 5. osztály folyamán?	
6.	Volt-e hatása a gyermek tanulmányi előmenetelére a pedagógusok számának megnövekedése?	
7.	Okozott-e a gyermekének nehézséget a megváltozott értékelési módszerek, új jutalmazási/büntetési formák megjelenése?	
8.	Romlott-e a gyermeke tanulmányi eredménye 5. osztályban a 4. év végéhez képest?	

b., Pedagógusi oldal - strukturált interjúk 5. osztályos osztályfőnökökkel az 5. osztály tanév végén

Az egyéni interjúkról hangfelvétel készül.

kérdések:

Kérdés száma	Kérdés	Kvantifikálási szempont
1.	Az osztály közössége szempontjából milyen változásokat észlelt az év folyamán? Mik váltották ki ezeket?	<i>Csoportszerkezet, kapcsolatok, szimpátiák</i>
2.	A gyermekek mekkora hányadánál okozott érzékelhetően nehézséget a tagozatváltás?	<i>Arány meghatározása, jelleg megfogalmazása</i>
3.	Érzékelt a kialakuló struktúrában peremhelyzetre kerülést? Mi volt az oka?	<i>Peremhelyzet, kirekesztés</i>
4.	Hogyan sikerült az új pedagógusok és a gyerekek együttműködése a tanév során?	<i>Sikeres és sikertelen együttműködés aránya</i>
5.	Milyen volt a szülők reakciója a két tagozat közötti különbséggel kapcsolatban?	<i>Negatív, pozitív reakciók összevetése</i>

c., Tanulói oldal - kérdőív 5. osztályos tanulókkal az 5. osztály tanév végén

Ikszeld be a kérdés után az általad gondolt választ:

0 - egyáltalán nem, **1** - talán, nem tudom, **2** - teljes mértékben igen

kérdések:

Kérdés száma	Kérdés	0	1	2
1.	Nehezebb az 5. osztály, mint a negyedik			
2.	Kevesebb figyelem jutott rám 5. osztályban			
3.	Túl sok a tantárgy 5. osztályban			
4.	Jobb lenne, ha nem nekünk kellene vándorolnunk			
5.	Túlságosan megváltoztak az osztálytársaim, hogy felsősök lettünk			
6.	Több gondot okozok a szüleimnek felsősként			
7.	Jól esik, hogy nagynak kezelnek			
8.	Jó, hogy minden tantárgyat más tanít			
9.	Nehéz minden tanárnak megfelelni			
10.	Úgy érzem, megváltoztam, hogy felsős lettem			

V. Adatfeldolgozás, értékelés

A három kérdéscsoportból kapott válaszok egy pedagógusi team által elvégzendő elemzése vezethet el ahhoz, hogy egy adott iskola felső tagozatba lépett tanulóiról, azok a tagozatváltással kapcsolatos nehézségeiről egy elsődleges képet kapjunk.

Ezek birtokában lehet folytatni a kutatást specializálva a különböző részterületekre.

Remélem a Pannon Egyetem hallgatójaként lesz alkalmam ezt a vizsgálatot olyan szakmai szintre hozni, hogy esetleg a tervből megvalósult vizsgálat legyen.